

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO UKŁADU RURALISTYCZNEGO

1. Nazwa:

HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI POLANOWICE

2. Czas powstania:

VI/VII w p.n.e. – osada ludności
łużyckiej
połowa IX w. – grodzisko
wczesnośredniowieczne

3. Miejscowość

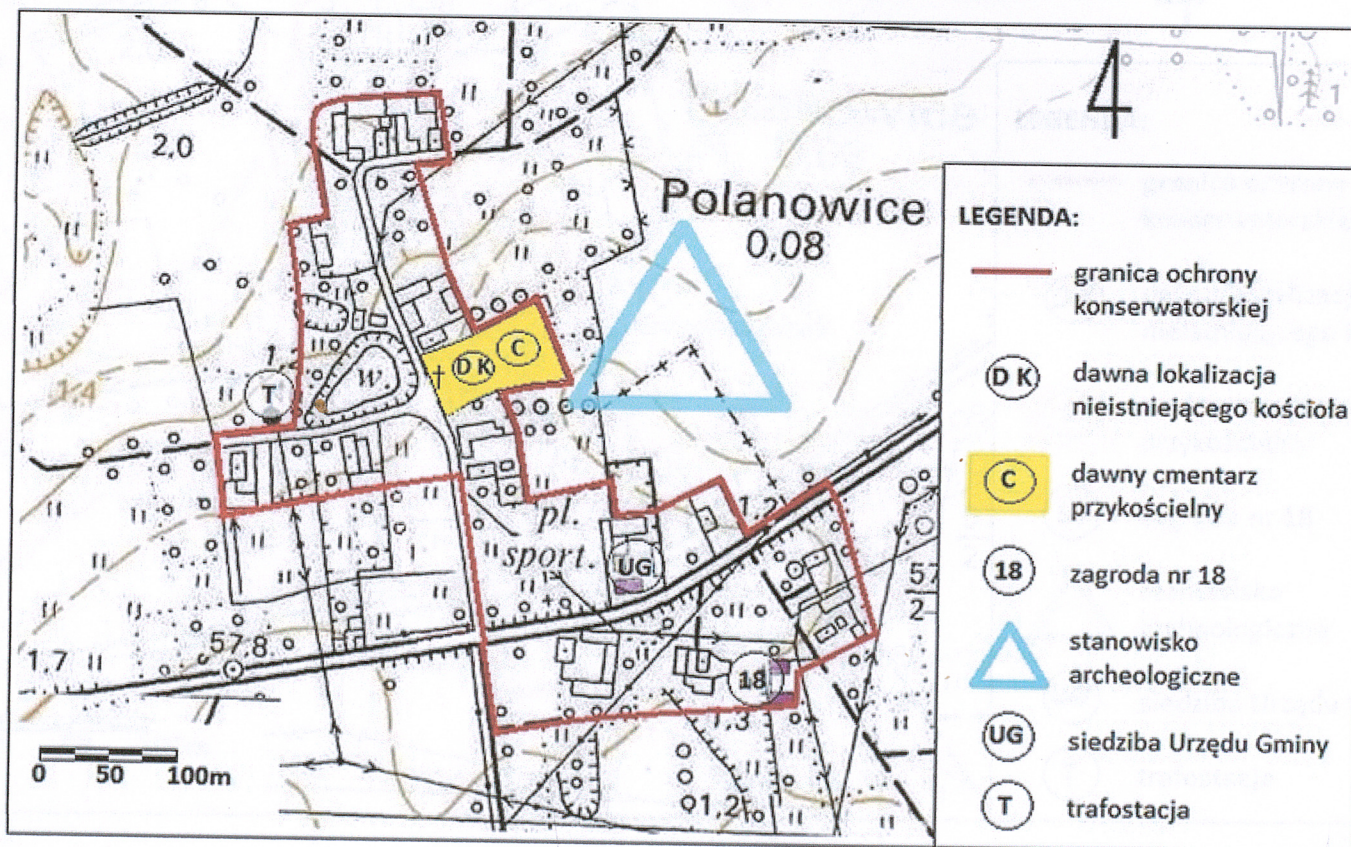
POLANOWICE

1527

4. Adres

nr ewidencyjny działki
nr księgi wieczystej

11. Materiały graficzne

5. Przynależność administracyjna

województwo: lubuskie

powiat: krośnieński

gmina: wiejska Gubin

6. Współrzędne geograficzne:

51.8891°N 14.6881°E

7. Poprzednie nazwy miejscowości: łuż. Nēmšk

-Niemci – 990	-Niemitsch – 1698-1725
-Niempsi – 1000	-Niewitzsch -1716 -1760
-sclaiorum Niemze	-Niemitz – 1735-1775
regionis – 1166-1185	-Niemitsch - 1740-1800
- civitas Niemeze	-Niemitzsch - do 1945
vocata cum omni	-Niemcza Łużycka do
rovincia - 1171	1947

8. Właściciel i jego adres

9. Użytkownik i jego adres

10. Formy ochrony

12. Historia

Badania archeologiczne tego rejonu potwierdzają jego zasiedlenie już w okresie wczesnodziejowym. Z przełomu VI/VII w. p.n.e. pochodzą ślady obwarowanej osady ludności łużyckiej okresu halsztackiego. Najwcześniejsze warstwy osadnicze grodziska wczesnośredniowiecznego datowane są na połowę IX w. n.e. Był to obszar tzw. *Heilige Land* czyli Świętego Kraju. Pierwsza źródłowa wzmianka o miejscowości pochodzi z 990 roku: „*Item eodem anno Nemci pedita est*” – zapisków mnicha sazawskiego opowiadających o walkach na terenach zajmowanych przez plemię Selpoli, w których to prawdopodobnie Mieszko I zdobył ten gród. Przez wielu badaczy jest on łączony także z państwem czeskim, ponieważ wkrótce po zdobyciu tego terenu przez Mieszka I istniejący gród mógł zostać odbity przez Czechów w trakcie walk, które wyparły Polan za Odrę. Mógł jednak stanowić także zabezpieczenie podbojów państwa Polan albo być graniczną placówką państwa pierwszych Piastów, bowiem w 1000 roku następuje jego nadanie wraz z burgwardem klasztorowi cystersów w Nienburgu (*civitem Niempsi dictam in comitatu Geronis marchionis in ripa fluminis Niza nominati atque illud burgwardium cum amnibus rillulis...*). Był to obszar zamieszkiwany przez plemię Nice (*Niccici*) lub Selpoli - zdania są w tym zakresie podzielone. Badacze zakładają, iż istniejący wówczas gród bardzo szybko został rozbudowany, prawdopodobnie w X w. o wał po stronie wschodniej, przyjmując, wyróżniający go wśród innych grodów tego regionu, kształt nerki. Był także największy. To zapewne wpłynęło na fakt, że jako jeden z dwóch grodów tego obszaru (obok Coschen) przetrwał przełom X/XI wieku. Wkrótce znacząco powiększony stał się centrum administracyjnym burgwardu. Wskazane w roku 1000 nadanie było potwierdzane przez papieża kolejno w latach 1024, 1145, 1179, 1216. Prawdopodobnie burgward niemczański objął wówczas teren osadniczego skupiska w widłach Nysy i dolnej Lubszy lub nawet całość obszaru plemienia Selpoli.

c.d. załącznik numer 1

13. Opis:

Lokalizacja: Wieś oddalona około 7 km na południe od Gubina, przy drodze wojewódzkiej numer 285, z Markosic do Gubina. Zlokalizowana w odległości kilkuset metrów od granicy polsko – niemieckiej biegnącej po Nysie Łużyckiej, położona w jej dolinie, na terenie płaskim, przestłoniętym od wschodu i południa lasami, w pozostałych kierunkach otwartym.

Układ przestrzenny i jego ewolucja: Pierwotny plan nie jest czytelny. Jego rozbudowa w XIX – XX wieku w wielodrożnicę o rozluźnionej zabudowie nie pozwala na jednoznaczne określenie układu początkowego. Założyć można jednak, iż najstarsza część wsi (w obecnym jej zasięgu) to obszar wzdłuż drogi przy nieistniejącym już kościele.

Stanowiska archeologiczne: W rejonie miejscowości zarejestrowano następujące stanowiska archeologiczne: nr 10 w miejscowości (AZP 62-06/9) – osada kult. ceramiki sznurowej, osada kult. łużyckiej; nr 1 w miejscowości (AZP 62-06/10) grodzisko kult. łużyckiej okresu halsztackiego oraz grodzisko wczesnośredniowieczne z VIII-XIII w. (numer rejestru zabytków d. 601-1989 – ob. L-13/C); nr 5 w miejscowości (AZP 62-06/11) – osada kult. łużyckiej IV-V, osada kult. jastorfskiej, osada kult. luboszyckiej, osada wczesnośredniowieczna VI-VII w.; nr 2 w miejscowości (AZP 62-06/12) – ślady osadnictwa kult. amfor kulistych, cmentarzysko kult. łużyckiej (numer rejestru zabytków 87/Ar); nr 3 w miejscowości (AZP 63-06/21) – cmentarzysko kult. ceramiki sznurowej; nr 4 w miejscowości (AZP 63-06/22) – cmentarzysko wczesnośredniow. X-XIII w.; nr 6 w miejscowości (AZP 63-06/23) – osada wczesnośredniow. X-XIII w.; nr 7 w miejscowości (AZP 63-06/24) – osada kult. łużyckiej.

Granice historyczne układu i granice ochrony konserwatorskiej: Historyczny układ ruralistyczny wsi Polanowice obejmuje obszar wykształconej w XIX wieku wielodrożnicy. Ochroną konserwatorską należy objąć całość jej terenu zgodnie z załącznikiem graficznym.

Charakterystyka zabudowy: Zabudowa mieszkalna wsi ma charakter rozluźniony. Budynki usytuowane są zarówno kalenicowo jak i szczytowo nie tworzą zwartego układu. Zagrody porozrzucane są przy drogach wielodrożnicy. Wiele z nich nie posiada obecnie pełnego programu funkcjonalnego. Historyczne budynki mieszkalne i gospodarcze o prostych bryłach, głównie jednokondygnacyjne. Elewacje zróżnicowane – tynkowane jak i ceglane, pojedyncze przykłady budynków w konstrukcji szkieletowej.

Elementy funkcjonalne wsi:

Wieś (w obecnym zasięgu zabudowy) nigdy nie posiadała bogatego programu funkcjonalnego.

Cmentarz przykościelny – przy drodze bocznej prowadzącej w kierunku północnym, poprzedzony niewielkim skrzyżowaniem dróg, na wyniesionym terenie; pochówki wykonywano na nim od XIV wieku; niegdyś z centralnie położonym kościołem z I połowy XVIII wieku, a rozebrany w roku 1969, obecnie cmentarz zaniedbany, układ nagrobków nieczytelny, zachowany drzewostan, od strony drogi postawiony współczesny krzyż.

Trafostacja – położona przy jednej z bocznych dróg w północnej części wsi; z XIX wieku.

Plac sportowy – położony przy drodze wojewódzkiej numer 285; wykonany współcześnie.

Zagroda numer 18 (budynek mieszkalny i gospodarczy) – położona w południowej części wsi, przy bocznej drodze, w konstrukcji szkieletowej z wypełnieniem ceglanym; z XVIII wieku; wpisana do rejestru zabytków pod numerem 1306 (decyzja wcz. z dnia 28.09.1964).

Siedziba gminy - Polanowice 16 – przy drodze wojewódzkiej numer 285; budynek parterowy, murowany, nakryty dachem naczółkowym.

c.d. załącznik numer 1

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne - gród wraz z podgrodzem i targiem, (obecnie poza zabudową dzisiejszej wsi), - własność klasztorna (siedziba burgwardu), - wieś komorna,	17. Użytkowanie obecne wieś sołecka
18. Stan zachowania Historyczny układ ruralistyczny Polanowic pochodzący z XIX i XX wieku jest czytelny. Zachował charakter wielodrożnicowej wsi o rozluźnionej zabudowie. Pierwotny układ nie jest możliwy do rozpoznania. Układ ruralistyczny Polanowic znacząco zubaża dokonana w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku rozbiórka kościoła – dominanty przestrzennej i wysokościowej w układzie oraz zaniedbanie terenu, na którym stał. Obecnie jest to obszar o nieczytelnym przeznaczeniu w układzie funkcjonalnym wsi. Na jego skraju, przy drodze postawiony jest krzyż, jednak nie jest to symboliczne oznaczenie miejsca o przeznaczeniu sakralnym, lecz element dodatkowy we wsiach tego regionu. Poprzez wieloletnie zaniedbania teren dawnego cmentarza przykościelnego porastają przypadkowe samosiejki a znajdujące się na nim elementy nagrobków są porzucane. Niewykluczone, że wśród nich znajdują się także fragmenty architektonicznych detali kościoła. Historyczna zabudowa zagród w większości zachowała charakter w zakresie gabarytów i rozplanowania. Ubytki w zabudowie są pojedyncze. Istniejąca zabudowa współczesna nie została dostosowana do cech regionalnego budownictwa tego obszaru i obniża wartości zabytkowe układu. Część budynków posiadających walory zabytkowe została w ubiegłych latach przekształcona – głównie dom szkieletowy wpisany do rejestru. Znajdująca się w jego sąsiedztwie stodoła popada w ruinę. Pozostałe budynki przekształcone częściowo poprzez wymianę stolarki, dachów i docieplenia. Część obiektów jest nieużytkowana i ich stan zachowania nie jest zadowalający.		19. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie Największe zagrożenie dla walorów układu ruralistycznego wsi Polanowice stanowią: degradacja jednego z jego elementów – znajdującego się w północnej części wsi – obszaru dawnego cmentarza wraz z kościołem. Zagrożenie stanowią również remonty tracące autentyczność historycznych obiektów (docieplenia elewacji, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, likwidacja ceramicznych pokryć dachowych) a także likwidacja charakterystycznych dla tego rejonu wsi ogrodzeń poszczególnych zagród (występujących już w tej miejscowości tylko sporadycznie) i ich wypieranie przez współczesne, niedopowiadające charakterem rozwiązania materiałowe. W zakresie znajdujących się w pobliżu miejscowości stanowisk archeologicznych główne zagrożenie stanowi dla nich tzw. głęboka orka. Do najpilniejszych postulatów konserwatorskich należy oczyszczenie i ucytelnienie terenu dawnego kościoła i cmentarza oraz opracowanie dokumentacji dla poszczególnych nagrobków, jak i ewentualnych pozostałości samej budowli. W dalszej perspektywie częściowa rekonstrukcja zagospodarowania. Ważne jest utrzymanie gabarytów historycznej zabudowy wsi, jej formy i geometrii dachów. Postuluje się wprowadzanie wyłącznie dachów dwuspadowych lub naczółkowych, jak również kształtowanie ewentualnych nowych gospodarstw w sposób nawiązujący do kompozycji historycznych parceli. W dokumentach planistycznych należy wprowadzić zakazy dotyczące stosowania materiałów obcych stylistycznie oraz agresywnych kolorystyk a także w zakresie nakazu utrzymania detalu architektonicznego na budynkach o bogatej dekoracji elewacji. Ponadto konieczne wprowadzić nakazy w zakresie kształtowania nowych zagród w nawiązaniu do historycznych.	

20. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

21. Uwagi

22. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Bibliografia (wybór):

Buck D.W., *Die Billendorfer Gruppe 1 i 2*, Berlin 1977-1979.

Domański G., *Osadnictwo nad dolną Nysą Łużycką we wczesnym średniowieczu* [w:] *Slavia Antiqua*, Tom XXIX, 1983 r, s. 65-109.

Gemeindenlexikon für das Königreich Preußen, Band III – Stadtkreis Berlin und Provinz Brandenburg, 1898.

Gemeindenlexikon für den Freistadt Preußen, Band II Stadt Berlin, Band II Provinz Brandenburg, 1932.

Grimm J. G., Urnenfunde in Niemitsch in Jahre 1823, NLM 13, 1835, w. 38.

Grimm J. G., Auffindung von Urnen in Niemitsch, NLM 18, s. 64-67.

Jankowski J., *Ziemia Krośnieńska – Gubińska. Informator historyczny i turystyczny – krajoznawczy*, Zielona Góra 1969.

Jentsch H., *Altertümer aus Gubener Kreise und von Magdeburg*, ZfE Verk. 20, 1888, s. 286-287.

Jentsch H., *Prähistorische Funde aus der Niederlausitz und einigen anderen Orten der Regierungs – Bezirk*, Frankfurt O, 1876,.

Jentsch H., *Prähistorischen Altertümer aus dem Stadt – und Landkreise Guben*, t. III, 1887.

Jentsch H., *Prähistorisches aus der Umgegend von Guben*, ZfE 14, 1882, s. 112-128,

Kowalski S., *Zabytki województwa zielonogórskiego*, Zielona Góra 1987.

Lehmann R., *Historisches Ortslexikon für die Niederlausitz Band 2. Die Kreis Cottbus, Spremberg, Guben und Sorau*. Potsdam 2011.

Lukas – Janowska E., *Metryki wsi gubińskich* [w:] *Zeszyty Gubińskie*, Zeszyt 5, Gubin 1999 r, s. 19-32.

Malinowski T., *Katalog cmentarzysk ludności kultury łużyckiej w Polsce*, Warszawa 1961.

Pilarczyk Z., *Polanowice – Niemcza Łużycka* [w:] *Tygodnik Powiatowy*, Nr 13, 2003 r.

Topographisch – statische Uebersicht des Regierungsbezirks, Frankfurt a.d.O, 1844.

Traczyk Z., *Ziemia Gubińska 1939 – 1949....* Gubin: Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Gubińskiej, 2011.

25. Źródła ikonograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania)

Karta ewidencyjna kościoła, archiwum WUOZ Zielona Góra.

24. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

tekst: Małgorzata Szymańska – Dereń, 19.06.2015 r. *MSy*

plany, rysunki: Małgorzata Szymańska – Dereń, 19.06.2015 r. *MSy*

fotografie: Małgorzata Szymańska – Dereń, 20.06.2015 r. *MSy*

26. Załączniki

Nr 1 - dalszy ciąg pkt 12, 13, ikonografia, opis ikonografii i zdjęć;

Nr 2, 3 – zdjęcia;

1. Miejscowość	POLANOWICE	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI POLANOWICE	6. Zawartość załącznika: dalszy ciąg pkt 12, 13, ikonografia, opis ikonografii i zdjęć
2. Gmina	Gubin		
3. Powiat	krośnieński		
4. Województwo	lubuskie		

c.d. pkt 12

Przyjmuje się, iż w posiadaniu klasztoru w Nienburgu burgward niemczański pozostał do początku XIII w. Wówczas podzielono go pomiędzy klasztor benedyktynek z Gubina i cystersów ze Starosiedla (a następnie z Neuzelle). Obszar niemczański prawdop. pozostał przy klasztorze cysterskim. Zgodnie z treścią fragmentu liczył on 7000 włók ziemi czyli około 360 zagród. Wskazany fragment nienburski wspomina także o opłatach płynących z tego terenu na rzecz książąt polskich (*duci Polanico*) a także o obronie Niemczy przed uzależnieniem od miśnieńskich margrabiów. Prawdopodobne jest także, iż pomiędzy rokiem 1211 a 1235 nastąpiło jednak włączenie obszaru gubińskiego do Marchii i anulowanie nadań na rzecz klasztoru w Nienburgu. Niemniej do czasu powstania i rozwoju korzystniej położonego Gubina Niemcza, była grodem z podgrodzem i targiem o dużym znaczeniu gospodarczym. Rozwijało się tutaj rzemiosło i ponadregionalny handel.

W XV wieku, w trakcie wojen husyckich, we wsi, ze względu na jej obronny charakter, miały znaleźć schronienie mniszki z gubińskiego klasztoru. Po sekularyzacji zakonu cysterek w XVI wieku miejscowość stała się własnością miasta Gubin.

W roku 1633 Polanowice były zimową siedzibą wojsk szwedzkich, walczących z Wallensteinem.

W latach 1738-1740 w miejscowości wzniesiono kościół.

Dane statystyczne z roku 1840 wskazują, iż do wsi przynależał młyn wodny. W okresie tym było 19 domów mieszkalnych. W roku 1895 zamieszkiwało ją 123 mieszkańców a jej powierzchnia wynosiła 3.859 km². W roku 1910 odnotowano 114 mieszkańców, w 1925 – 126, przy wskazaniu 27 gospodarstw. W 1931 roku powierzchnię miejscowości oszacowano na 3.842 km². Dwa lata później w roku 1933 podano, iż wieś zamieszkuje 141 mieszkańców a w 1939 – 143.

Gmina Polanowice podlegała pod okręg urzędowy Schenkendöbern (do 1816 przypisany do Saksonii a potem do Nowej Marchii), do którego należał również majątek leśny Niemitzsch. Urząd stanu cywilnego mieścił się w Groß Gastrose, natomiast sąd powiatowy w Gubinie. Do kościoła w miejscowości uczęszczali mieszkańcy pobliskich wsi, m.in. Luboszyce.

Po zakończeniu II wojny światowej miejscowość została przyłączona do Polski jako część tzw. Ziem Odzyskanych. Uchwałą Rady Ministrów z dnia 7 lipca 1945 roku obszary te zostały przyłączone do województwa poznańskiego. 28 lipca 1945 utworzono powiat gubiński w granicach części dawnego powiatu Guben. Był to tzw. III okręg administracyjny Pomorze Zachodnie. 25.09.1945 roku gmina, jako należąca do powiatu gubińskiego podlegała administracji wojewody poznańskiego, do którego została przyłączona z dniem 28.06.1946 roku. Od maja 1946 w Polanowicach mieściła się siedziba gminy Markosice (istniejącej w latach 1945-1954), następnie przeniesiona do Nowej Wioski. Po zniesieniu gmin i wprowadzeniu gromadzkich rad narodowych włączono obszar Polanowic włączono do PGRN w Grabicach (w roku 1954). Po likwidacji powiatu gubińskiego w roku 1961, gromada Grabice znalazła się w obrębie powiatu lubuskiego. W roku 1976, po kolejnej reformie administracyjnej, zniesiono gromadę Grabice a miejscowości do niej przynależne włączono do gminy Gubin, wchodzącej w skład województwa zielonogórskiego (do roku 1998, kiedy utworzono województwo lubuskie). W roku 1999 reaktywowano powiat krośnieński, w obręb którego włączono gminę Gubin.

Oficjalnie nazwa miejscowości jako Polanowice obowiązuje od wejścia w życie rozporządzenia Ministrów: Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 9 grudnia 1947 roku o przywróceniu i ustaleniu nazw miejscowości (Monitor Polski nr 14, poz. 55 z 1948 roku – powiat gubiński).

Działania wojenne we wsi dotknęły przede wszystkim kościół, ale także i zabudowę mieszkalną. Uszkodzony kościół popadł w ruinę i rozebrano go w roku 1969. Już w lipcu 1945 roku osiedliły się w Polanowicach trzy rodziny osadników cywilnych. W czerwcu 1946 roku dokonano prac pomiarowo – regulacyjnych. W ich wyniku wskazano, że w miejscowości znajdują się domy i zabudowania gospodarcze murowane, kryte „dachówką kamienną”. Spośród nich dwa budynki przeznaczono do rozbiórki ze względu na zniszczenia wojenne. W roku 1948 wskazano obszar ogólny miejscowości na 487,28 ha, w tym obszar regulacyjny – 246,07 ha. W tym czasie osiedlonych było 11 rodzin rolniczych, 2 rzemieślnicze, 1 gospodarstwo było pracownicze a 4 pozostawały wolne. Do tegoż roku wydano 14 aktów nadania. W roku 1952 dokonano ponownej klasyfikacji gruntów wskazując 15 gospodarstw i 464 ha powierzchni miejscowości.

W latach osiemdziesiątych XX wieku w okolicach Polanowic przeprowadzono badania archeologiczne (na północny zachód od wsi) pod nadzorem prof. Grzegorza Domańskiego, potwierdzające wczesne osadnictwo na tym terenie.

W latach 2006-2007 wieś skanalizowano.

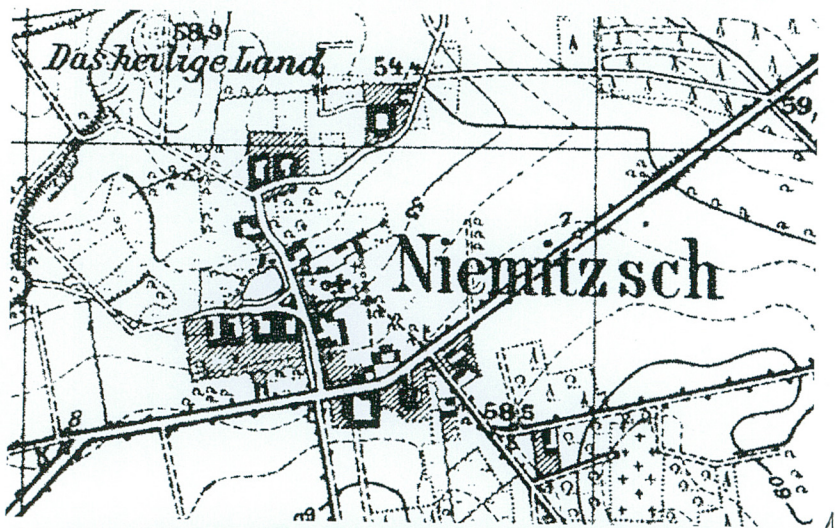
W roku 2011 miejscowość zamieszkiwało 81 mieszkańców, w 2013 roku – 78.

c.d. pkt nr 13:

Zieleń – nie tworzy we wsi zwartej i czytelnej kompleksu, nie ma również wyjątkowej wartości alei lub szpalerów.

Drogi – o zróżnicowanych nawierzchniach: główna droga z tzw. kostki granitowej, ponadto nawierzchnie z tzw. kocich łbów, drogi gruntowe, szlaka.

Ogrodzenia – zróżnicowane, pełne murowane jak i ażurowe, liczne dysharmonizujące z prefabrykatów.

Opis ikonografii i zdjęć:

1. Fragment mapy - Mestissblatt – rok 1936.
2. Kościół w roku 1959.
3. Teren dawnego cmentarza przykościelnego – widok od strony zachodniej.
4. Obszar dawniej zabudowany kościołem.
5. Zabudowa zagrodowa przy drodze prowadzącej w stronę północną, zlokalizowana naprzeciwko dawnego stawu.
6. Obszary niezabudowane w północnej części wsi.
7. Zabudowa zagrodowa wsi na krańcach północnych, przy drodze lokalnej prowadzącej w stronę wschodnią.
8. Zabudowa wsi – widok od strony północnej.
9. Fragment historycznego ogrodzenia jednej z zagród.
10. Zabudowa gospodarcza rejonu północnego.
11. Przykład współczesnego zagospodarowania parceli.
12. Obszar dawnego grodziska zlokalizowany na północny – zachód od obecnych zabudowań wsi.
13. Posesja numer 18 (budynek mieszkalny i gospodarczy).
14. Dom numer 18.
15. Urząd Gminy Gubin – Polanowice 16.
16. Nawierzchnia głównej drogi biegnącej przez miejscowość (na osi wschód – zachód).
17. Zabudowa zagrodowa przy głównej drodze.
18. Zabudowa wsi – widok od strony zachodniej.

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ
Nr 2

1. Miejscowość	POLANOWICE	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI POLANOWICE	6. Zawartość załącznika: zdjęcia
2. Gmina	Gubin		
3. Powiat	krośnieński		
4. Województwo	lubuskie		

3

4

5

6

hsp

Opracowanie załącznika: 20.06.2015 r.
mgr Małgorzata Szymańska - Dereń

7

8

9

10

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

Nr 3

1. Miejscowość	POLANOWICE	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI POLANOWICE	6. Zawartość załącznika: zdjęcia
2. Gmina	Gubin		
3. Powiat	krośnieński		
4. Województwo	lubuskie		

11

12

13

14

hsp

15

16

17

18